

Cod de Boo entro *la escala* de Baretge», doc. de 1294 (*Libre Verd de Benac*, p. 167); i en altres llocs valencians un *escalat* («Els Grauets és un *escalat* de garrofers», Castellonet de la Conquesta, 1962); o *escalada*: «*eskalâes* de garrofers» a Valldigna i en el Benicadell («la *skalâ* des tramussos», Beniatjar, 1962).

Per a l'origen i història d'*escala* 'port, estacionament d'un vaixell que navega', veg. DCEC II, 320b *La escala de Sant Jaume* és la Via Làctia a Farrera de Pallars (1933). En l'Alta Bigorra usaven una escala amb les funcions d'un taüt: «*L'Escale dous mours*: autrefois en Lavedan, lorqu'on ne faisait pas encore usage de cerceuels pour les morts, on les étendait, habillés, sur une échelle appelée ainsi» (Camelat, *Beline*, p. 56).

DERIV.: *Escaleta*: indret essencial de Barcelona vella, les escales d'aquelles vetustes cases de veïnat en els barris de Raval i de Ribera, on hem jugat, tempestejat i fet maleses els antics infants barcelonins: «arribà per fi a la Rambla de Santa Madrona y, enfilant una *escaleta* mesquina y pobra, trucà a la rectoria», Noller (*La Pap.*, 138); altra acc. «passador o *escaleta* de la pastera: ponticulus ---», OPou (*TbPu.*, 217). *Escarlar* v. [fi S. XIV, Cerimoniós], «deu encara lo mur ésser tan alt que no-s puxa *escalar* per res», Eiximenis (*Regimén*, cap. 110); intr. «la Mare de Déu - que'm venia a treure / --- com l'escarcellera; / me'n vaig <a> *escalà* - per una finestra: / ningú no ho veyé ---», cat. or., S. XVII, MilàF (*Romlo.*, 121.11); «(francesos) han invahida i ab escales *escalada* la vila», S. XV (RLR LX, 69).

El tipus franco-occità *escalier*: que abasta fins als Pirineus gascons, aran. *escalè*, i ja és antic: *lo Escalè de Bazus* «le chemin escarpé de ~» a Banheres de Bigorra, ja en el *Libre Verd de Benac*, a. 1406 (p. 105), ja ser propi també dels nostres Pirineus, i el trobem per a 'escala (d'un edifici)' a les *VidesR* (veg. el glosari) i en docs. d'aquell dialecte («fer dos *escalers*», a. 1369, *InvlC*, context en *SOSTRE*); altrament en aplicacions especials, com 'l'escala de muntar en un carro', Pallars Sobirà: «les estrelles que representen les mules astan molt mal anganxades al carro: i la que hu està més és la que va al darrere, que fa d'*escalera*», Joan Lluís (*Els Pastors i les Estrelles*, p. 28); o 'esgraonada que fa un camí per tal de guanyar un cingle', a l'Alta Garrotxa (*askelê* Talaixà, 1936). Segurament s'ha de llegir *escaler* 'fusta per pujar a un arbre' en un inv. de les Drassanes de 1489: «un bolic de stopa e una sort de pedres de bombardes e un cabàs d'*estalers*' (Moliné, ed. del Consolat, p. 370). Altres ho entenen com a adj.: «a Bagà homes vells (parlant) dels estels», «del camatimó del Carro m'han dit que eren tres mules: l'*escalera*, la ganxera i la davantera» (AMAlcover, *BDLC*, cf. *AlcM*, *davantera* § 1b).

D'on, amb -eiró>-iró: *askaliró*, -iróns, 'graons d'una escala, graó de la llinda d'una porta', Cardós i Vall Ferrera (1932-4); cf. *escalarons* a la *Cròn.* de Jaume I (*DAG.*). Generalment *escaló* [Llull]: «los murs si molts n'hi ha, la hun deu retre grahó e *escaló* al altra, per tal que lo jusà sia enfortit per la terra que lo se

gon té, als peus del terç, e axí pujant, desgons que és ací pintat», Eiximenis (*Regimén*, cap. 111); «en tal edat / mostrà miracle, / al tabernacle / —quinze grahons, / alts *escalons*— / ella-s pujà», JRoig (*Spill* 1112).

Avui en el Principat l'un dels sinònims que aquí apleguen Eiximenis i Jaume Roig ha canviat la forma *els graons* en *els esgraons*, alhora per pròtesi de l'article i per influència del sinònim *escalons*: així a la major part de les comarques del català or., i així ho escriví Verdguer: «cascades mil esquexen ses ones de bromera, / per *esgrahons* de pòfir y balmes de cristall, / y estols de blanques nimfes desfan sa cabellera / pels remolins d'escuma seguint-los, riu avall», *Atl.* (II, 30b); però a Barcelona i altres zones costeres, intensificant-se l'encreuament, s'ha convertit en *esglaons* [1695, Lacav.; Belv.], mentre que en valencià (Renat, «El Camí», 14-iv-1934), si no m'enganyo fins a l'Ebre, i a Mallorca, no s'usen les formes mesclades, sinó només *escaló* i en part *graó* (cf. *esglau* a la Ribera del Sió, *AlcM*). «L'amor m'ha cenyit la corona / de nou fills, que sols als purs dóna, / *esglaons* de l'eternitat: / del meu futur sol la cuirassa, / contra els atacs del temps que passa ---», Coromines (*Elegia de Val.* 11, O. C. 1397). «Però hem viscut per salvar-vos els mots, / per retornà-us el nom de cada cosa, / perquè seguísseu el recte camí / d'accés al ple domini de la terra / --- / cisternes seques esdevenen cims, / pujats per *esglaons* de lentes hores --- / Ara digueu: Ens mantindrem fidels, / per sempre més al servei d'aquest poble», Espriu, 1949.

Escalonada [però *esgraonada*, c. 1640, Miquel Parets, en el diccionari Aguiló]; *escalonament*; *escalonar* [no encara en Lab. 1839, etc.; però ja en l'*Atl.*]: «ells dalt encimbellant-se, / olmedes, puigs y núvols amunt *escalonant*, / y a la estrellada cúpula dels astres acostant-se, / per amarrar-s'hi aixequen els braços de gegant» (IX, p. 240); *escalonat*; *escalonera*.

Escalada [1640, MParets]; *escaladís* [*Atl.*]: «en gegantesa y muscles / sos fills li retiraren, / mes com un got de vidre llur cor fou trencadís, / puis après que'ls realmes y tronons revoltaren, / també l de Déu cregueren seria *escaladís*» (p. 44). *Escalador*. *Escaladui*. *Escalament*. *Escalinata* [c. 1800]: «en son interior inclou un molt capax pati o zaguan y claustros, ab una bella *escalinata* de pujada al Palàcio», B. de Maldà (*Excursions*, p. 53), de l'it. *scalinata* derivat de *scalino* 'esgló'.

Escalafó [1868, *SLitCosta*; Lab. 1888], del cast. *escalafón* [1843; també s'usa en el Perú, no sé si a la resta de l'hispan-]. com que la formació d'aquest mot castellà no va quedar definitivament aclarida amb la conjectura hipotètica feta en el DCEC, apunto ací unes dades incertes recollides després: a Saidí (Baix Cinca, 1956) vaig sentir el meu informant toponímic parlant dels «tres *escalafons*» (o deia *calafons*?) d'un pedestal, d'un oratori o monument rústic i crec haver-ho sentit també per Aragó: ¹ si fos segur, donada la molt ampla mesura en què els sons de θ i f es confonen a l'Alt Aragó, n'hi hauria per preguntar-se si no hi ha alteració d'un antic abstracte-collectiu **escala-*